

Məktəbhazırlıq qruplarında təhsilin keyfiyyət qiymətləndirməsi

Təhsil haqqında Qanunun 9-cu maddəsinin 1-ci bəndinə əsasən “Təhsilin keyfiyyət səviyyəsi ölkədə qəbul olunan dövlət təhsil standartları əsasında beynəlxalq və ümumavropa təhsil sisteminin prinsiplərinə uyğunlaşdırılaraq təhsil pillələri üzrə müvafiq keyfiyyət göstəriciləri sisteminə (təhsil proqramları, abituriyentlərin hazırlıq səviyyəsi, maddi-texniki baza, infrastruktur, informasiya resursları, təhsilverənlərin peşəkarlığı və elmi-pedaqoji səviyyəsi, mütərəqqi tədris texnologiyaları və s.) uyğun olaraq müəyyən edilir”. Həmin maddənin digər bəndində qeyd edildiyi kimi, təhsilin keyfiyyət səviyyəsi isə hər bir tarixi mərhələdə ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, elmi və mədəni inkişafıla bağlı tələblərdən irəli gəlir.

Bu sənəd “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa və “Məktəbəqədər təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa istinadən məktəbəqədər təhsilin son mərhələsi olan məktəbhazırlığın keyfiyyət qiymətləndirməsinin əsasını təmin etmək məqsədilə hazırlanmışdır.

Məktəbhazırlıq təhsilinin keyfiyyəti – onun real nəticələrinin normativ tələblərə, sosial və şəxsi gözləntilərə uyğunluq səviyyəsini əks etdirən xarakteristikadır.

Təhsilin keyfiyyətinin qiymətləndirməsi zamanı aşağıdakılar dəqiq müəyyən edilməlidir:

- Nə qiymətləndirilir (obyekt);
- Kim qiymətləndirir (subyekt);
- Niyə qiymətləndirilir (predmet).

Bu baxımdan təhsilin keyfiyyətinin qiymətləndirməsi prosesi xarici tərəfin (təhsil xidmətinin istehlakçıları) və daxili tərəfin (təhsil sisteminin özü) qiymətləndirməsi kimi bölüşdürülməlidir.

Məktəbhazırlıq təhsilinin keyfiyyətinin qiymətləndirməsinə mürəkkəb və çoxmərhələli qiymətləndirmə kimi baxılır. Burada hər mərhələnin özünün qiymətləndirmə obyektı vardır.

Bu gün məktəbhazırlıq təhsilinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması problemi olduqca aktualdır və bu, müxtəlif səviyyələrdə idarəetmə qərarlarının alınmasını tələb edir. Bu qərarların düzgünlüyü üçün əsas şərt aşağıdakılar haqqında etibarlı və gerçək məlumat toplanmasıdır:

- məktəbhazırlıq təhsilinin ölkədə mövcud vəziyyəti;
- məktəbhazırlıq təhsilində əsas tendensiyalar;
- keyfiyyətli təhsil barədə müasir ideyalara uyğunluq.

Bu baxımdan “Məktəbəhazırlıq təhsilinin keyfiyyətinin qiymətləndirməsi” sənədinin strateji məqsədi təhsilin keyfiyyətinin idarə edilməsini optimallaşdırmaqdır. Bundan nəticəyə gəlmək olur ki, məktəbəhazırlıq təhsilinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması onun qiymətləndirmə sisteminin yaradılmasını tələb edir. Məktəbəhazırlıq təhsilinin keyfiyyətinin qiymətləndirməsi zamanı fərdin, cəmiyyətin, dövlətin, o cümlədən təhsil sisteminin özünün maraqları nəzərə alınır.

Hazırda praktikada məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin fəaliyyətinin keyfiyyətinin qiymətləndirməsinin aşağıdakı mənfi tərəfləri vardır:

1. Dünya praktikasında mövcud keyfiyyət qiymətləndirməsi sistemi (lisenziyalaşdırma, sertifikatlaşdırma və təhsil müəssisələrinin akkreditasiyası) əsasən məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin şəraitinin qiymətləndirməsinə yönəlmişdir. Uşağın inkişaf səviyyəsi və inkişaf dinamikasının qiymətləndirməsi isə kölgədə qalır.

2. Məktəbəhazırlıq dövründə uşaqda yaranan irəliləyişlərin dəyərləndirilməsi məqsədi daşıyan alətlər məktəb üçün olanlardan daha mürəkkəbdir. Lakin təhsilverənlər bu qiymətləndirmə alətlərini süni olaraq səthiləşdirməklə təhrif edirlər. Digər tərəfdən də pedaqoji ictimaiyyət məktəbəhazırlıq təhsilinin keyfiyyət qiymətləndirməsi alətlərini (məs., ECERS) az tanıyır. Bu yaş qrupu üçün yenə də yanlış olaraq, daha çox ənənəvi məktəb qiymətləndirməsindən istifadə edilir.

3. Nəticələrin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə hazırlanan ölçü meyarlarında uyğunsuzluqlar vardır. Təhsil proqramlarında (kurikulumda) elan edilmiş məzmun standartları məktəbin öz qaydaları ilə əvəzlənir. Əgər məktəbdə təlim nəticələrinin məsuliyyəti birmənalı olaraq məktəbli, müəllim, ailə və mühit arasında paylanırsa, məktəbəhazırlıq qrupunda bu belə deyil. Qəbul edilmiş elmi yanaşmaya görə 5-6 yaşlı uşaqların təlim prosesinə münasibəti və öyrənmə xüsusiyyəti özünəməxsusdur (spesifikdir). Onların təcrübəsi – idraki inkişafı (məntiqi ardıcılıq və sistemli əlaqələndirmə və s.), həyat proseslərinə baxışı və iradi davranışı icazə vermir ki, təlim prosesinin məsuliyyəti onların da üzərinə düşsün. Məktəbəhazırlıq dövründə təlimin əsas və həlledici fərqi ondadır ki, o, 5-6 yaşlı uşaqda öyrənmə prosesinə şüurlu münasibətin yaranmasına və onda iradi davranışın formalaşmasına istiqamətlənir. Nəticə isə gələcəkdə, məktəb həyatında özünü büruzə verəcəkdir. Ona görə də məktəbəhazırlıq dövründə uşaqların birbaşa qiymətləndirilməsi və **yalnız** bunun təlim nəticəsi kimi göstərilməsi yanlışdır.

4. Məktəbəqədər təhsilin keyfiyyətinin qiymətləndirməsinin "ağırlıq mərkəzi" təhsil şəraitinin ölçülməsinə istiqamətləndiyindən, yeni yaranan məktəbəhazırlıq təhsili formalarını əhatə etmək çətin olur. Məs., məlumdur ki, Nazirlər Kabinetinin 11 iyul 2016-cı il tarixli 271 nömrəli qərarına əsasən (“Uşaqların məktəbəhazırlığının təşkili məsələləri

haqqında”) həmin ildən məktəblərdə məktəbəhazırlıq qrupları fəaliyyətə başlamışdır. Lakin “Məktəblərdə fəaliyyət göstərən məktəbəhazırlıq qrupları hansı tələblərə cavab verməlidir?” sualı açıq qalmışdır.

Yuxarıda deyilənlər nəzərə alınaraq qeyd edilməlidir ki, yalnız uşaq inkişafına dair **müasir elmi-pedaqoji biliklərə əsaslanan** keyfiyyət qiymətləndirməsi əhəmiyyət kəsb edə bilər.

Sənəddə bu anlayışlardan istifadə edilir:

Yanaşma – bu və ya digər hadisə və ya prosesin tədqiqat, layihələndirmə, təşkilati məsələlərini şərtləndirən və onların əsasında duran müəyyən mövqe, nəzər nöqtəsidir.

Qiymətləndirmə fəaliyyəti – qiymətləndirilən obyektin mövcud vəziyyətinin normativlərə uyğunluğunu müəyyənləşdirmək üçün məlumatların toplanması və emalı ilə bağlı olan bütün tədbirlər kompleksini ehtiva edən fəaliyyətidir.

Təhsilin keyfiyyəti – təhsil sisteminin elə bir xüsusiyyətidir ki, real təlim nəticələrinin normativ tələblərə, ictimai və şəxsi gözləntilərə uyğunluq səviyyəsini əks etdirir. Bundan əlavə, "təhsil" həm nəticə (təhsilli olmaq), həm də proses ("təhsil almaq") mənasını verdiyi üçün "təhsilin keyfiyyəti" anlayışı həm nəticəyə, həm də prosesə aiddir.

Məktəbəhazırlıq təhsilinin keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması aşağıdakı yanaşmaların kompleks şəklində istifadəsini tələb edir.

1. Aksioloji yanaşma. (Mədəniyyətin və fəlsəfənin bir istiqaməti olaraq insani dəyərləri öyrənən elmdir). Bu yanaşma sistemin quruluş və məzmununun əsas dəyərlərini təhlil edir (bizim halda, məktəbəhazırlıq təhsilinin keyfiyyətinin qiymətləndirməsi üçün əsas olanları). Aksioloji yanaşma təhsilin humanistləşməsinə nəzərdə tutur. Keyfiyyət qiymətləndirməsi zamanı peşəkar və pedaqoji göstəricilərin müəyyənləşdirilməsində uşağın özü əsas dəyər kimi çıxış edir. Təhsilin keyfiyyət səviyyəsi uşağın fərdi qabiliyyətlərinin təzahürü, inkişaf hüququnun və şəxsiyyətinin tanınması, özünüifadə üçün münbit şəraitin yaradılması dərəcəsini müəyyənləşdirir.

2. Sosial-mədəni yanaşma. Məktəbəhazırlıq mərhələsində təhsilin keyfiyyətinin qiymətləndirməsinə uşağın böyüklərlə, digər uşaqlarla, əşyavi mühitlə qarşılıqlı əlaqəsinin xüsusiyyətləri aid edilir. Uşağın müstəqil davranışının səviyyəsi və qarşılaşdığı gündəlik həyati vəziyyətlərdən çıxış yolu tapması (problem həlli) bacarığı qiymətləndirilir.

Bu baxımdan sosial-mədəni yanaşma məktəbəhazırlıq təlim mühitinin və prosesinin təşkilində aşağıdakıları nəzərdə tutur:

- Uşaq şəxsiyyətinin formalaşması ümumbəşəri mədəniyyət kontekstində milli mənəvi dəyərlərin nəzərə alınması şəraitində cərəyan edir;

- Məktəbəhazırlıq təhsilinin məzmunu müasir dünya standartlarına əsasən müəyyən edilir;

- Uşağın müxtəlif yaş qrupları ilə (həmyaşıdlar, böyüklər, kiçiklər) bütün səviyyələrdə interaksiyası qurulur.

3. Kompetensiyalara söykənən yanaşma. Bu perspektiv yanaşmadır, çünki müasir təsəvvürlər kontekstində təhsilin məqsədinə çatmaq üçün uşağın bacarıqları vacibdir və bu yanaşma onun yeni həyata - məktəbə hazırlıq dərəcəsini fiksə edir. Bu yanaşma çərçivəsində keyfiyyət qiymətləndirməsi uşaqlarda bacarıqların mənimsəmə dərəcəsi (onların davranışını birbaşa müşahidə etməklə) və uşaqları əhatə edən şərait haqqında müşahidəçinin mühakiməsindən ibarətdir. Bu zaman uşaq şəxsiyyətinin müxtəlif xüsusiyyətləri (intellektual, linqvistik, sosial, fiziki), davranışı (iradi davranış, müstəqillik, təşəbbüskarlıq, yaradıcılıq, seçimətmə bacarığı) və özünə olan münasibəti (özü haqqında təsəvvür, özünüqiymətləndirmə, özünəinam, özünəhörmət) nəzərə alınır.

Yuxarıda sadalanan yanaşmaların kompleks tətbiqi məktəbəhazırlığın keyfiyyət qiymətləndirməsinin və uşaq inkişafının ölçülməsi probleminin əsaslı şəkildə həll edilməsini təmin edir və qeyri-mütəxəssisləri (məs., valideynləri) müstəqil subyektlər kimi prosesə cəlb etməyə imkan verir.

Keyfiyyət qiymətləndirməsinin funksiyaları

Məktəbəhazırlıq təhsilinin keyfiyyət qiymətləndirməsinin aşağıdakı funksiyaları vardır:

1. Təlimati-metodik funksiya məktəbəhazırlıq təhsil proqramlarını həyata keçirən müxtəlif formalı qurumların/təşkilatların qiymətləndirilməsi üçün qiymətləndirmə rəqlamenti yaratmaqdan ibarətdir.

2. Nəzarət funksiyası müxtəlif təhsil müəssisələrində və təşkilatlarda qiymətləndirmə prosedurlarının aparılmasını əhatə edir. Bu funksiya çərçivəsində iki vəzifə vardır:

- *Nəzarət vəzifəsi* (təklif edilən təhsilin rəsmi sənədlərdə qeyd edilmiş keyfiyyət tələblərinə uyğunluğunu müəyyən etmək üçün);

- *Inkişafetdirici vəzifə* (mövcud vəziyyəti tələb olunan vəziyyətə yaxınlaşdırmaq üçün).

Inkişafetdirici xarakter daşıyan qiymətləndirmə prosedurları aşağıdakıları ehtiva edir:

- "yüksək keyfiyyətli təhsil"ə qoyulan tələblərin aydınlığı;
- həmin tələblərin hamıya açıq olması.

Bu mənada, məktəbəhazırlıq təhsilinin keyfiyyət qiymətləndirməsində ictimaiyyətin iştirakı mexanizmləri də nəzərdən keçirilməlidir.

3. Analitik funksiyaya məktəbəhazırlıq qruplarında təhsilin keyfiyyəti barədə məlumatların toplanması və təhlili daxildir.

4. İnformasiya funksiyası bir sıra problemləri həll edə bilər. Əvvəla, məlumat pedaqoji cəmiyyətə ünvanlanır ki, məktəbəhazırlıq təhsilinin keyfiyyəti ilə bağlı fikir formalaşsın və keyfiyyətin inkişafının ümumi tendensiyaları məlum olsun. İkincisi, bu məlumatlar valideynlər üçün məktəb seçimində faydalıdır. Üçüncüsü, keyfiyyət qiymətləndirməsinin nəticələri barədə məlumat məktəbəhazırlıq ilə ibtidai təhsilin söylərini koordinasiya etməyə yardım edir.

Keyfiyyətinin qiymətləndirməsi prosesinin tərkib hissələri

Məktəbəhazırlıq qrupunda təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yanaşma sistemli olmalıdır. Təhsilin keyfiyyətinin qiymətləndirməsində məktəbəhazırlıq təhsil müəssisələrinin fəaliyyəti haqqında məlumatların sistemli və mütəmadi toplanması, onların ekspertizası obyektivliyinin mühüm şərtidir. Qiymətləndirmə zamanı aşağıdakı sahələrə diqqət verilir:

1. normativ hüquqi sənədlərinin təhlili
2. təhsil proqramlarının və metodik vəsaitlərin təhlili
3. təhsil proqramının reallaşdırılması üçün kadr hazırlığının təhlili
4. valideynlərin məktəbəhazırlıq təhsil xidmətinə aid ehtiyaclarının təhlili
5. konkret müəllim refleksiyaının təhlili
6. qrup fəaliyyətinin müşahidəsinin nəticələrinin təhlili
7. inkişafetdirici təlim mühitinin araşdırılması
8. planlaşdırmanın təhlili
9. diaqnostik qiymətləndirmənin nəticələrinin təhlili

Burada 1 – 4 nömrəli sahələr ölkə üzrə ümumi mənzərəni nəzərdə tutur. 5 – 9 nömrəli sahələr isə konkret bir müəssisədəki vəziyyəti qiymətləndiricinin nöqtəyi-nəzərindən əks etdirir.

Qiymətləndirmədə kvalimetriyadan istifadə subyektiv yanaşma problemini aradan qaldırır.

Qeyd: Kvalimetriya – istənilən obyektin keyfiyyətinin kəmiyyət ölçməsidir.

Burada göstəricilərin bir hissəsi məktəbəhazırlıq təhsil müəssisəsinin fəaliyyəti ilə bağlı yığılmış statistik məlumatlar əsasında, bir hissəsi isə bir neçə ekspertin rəyi əsasında ölçülür.

Məlumatlar toplandıqdan, emal və təhlil edildikdən sonra onların şərh (interpretasiyası) ictimaiyyətə və mütəxəssislərə təqdim edilir. İctimai və mütəxəssis müzakirəsinin təşkili təhsil

sisteminin təkmilləşdirilməsi və idarəetmə qərarlarının qəbul edilməsi üzrə tövsiyələrin hazırlanmasına rəvac verir.

Ümumən, məktəbhazırlıq qrupundakı təhsilin bütün komponentlərini aşağıdakı klasterlərdə birləşdirməklə keyfiyyəti qiymətləndirmək mümkündür:

1. Məzmun və tədris (öyrətmə). Tədris proqramlarının (kurikulumun) keyfiyyət səviyyəsi (məzmunun uşaq üçün lazımsız yük verib-verməməsi, anlama xüsusiyyətlərinə uyğunluğu və s.) və müəllimlərə metodik dəstəyin təminatı (tədris prosesinin müasir tələblərə və cəmiyyətin inkişaf səviyyəsinə uyğun qurulması yolları) qiymətləndirilir. Xüsusilə məktəbhazırlıq təhsil proqramında sosial və intellektual yönümlü fəaliyyətlər arasında balansın saxlanılmasına diqqət etmək vacibdir.

Burada "müəllim-uşaq" nisbəti, müəllim heyətinin təhsili, peşə təcrübəsi və pedaqoji idarəetmə də mühüm göstəricilərdir.

Qeyd: *Pedaqoji idarəetmə dedikdə idarəetmənin optimallaşdırılması və sinergetikası (özünütəşkilatlandırma) nəzərdə tutulmalıdır. İdarəetmənin optimallaşdırılması müəyyən şərait və tapşırıqlar üçün mümkün olanlardan ən doğru variantın seçilməsi bacarığını ehtiva edir. Verilmiş konkret şəraitdə elə tədbirlər hazırlanmalıdır ki, məktəbhazırlıq qrupundakı təhsilin nəticəsi keyfiyyət göstəricilərini maksimum ödəyə bilsin. İdarəetmənin sinergetikası tədrisin çevikliyini və keyiyyətliliyini təmin edən aşağıda sadalanan keyfiyyətlər üzərində yaranır: yeni metodları mənimsəmək, seçim etmək, təşəbbüskarlıq göstərmək, məsuliyyəti öz üzərinə götürmək (pedaqoqun kompetensiyaları çərçivəsində) və s.*

2. İnkişafetdirici mühit. Təlim mühitinin maddi cəhətdən (məs., manipulyativlərlə) zənginləşdirilməsi dərəcəsi, onun lazımi əşylarla düzgün təchiz olunması uşaq üçün özünü inkişaf imkanları təmin edir. Təhsil müəssisəsində uşaq həyatının fiziki tərəfinin keyfiyyəti obyektlərin sayı ilə deyil, onların keyfiyyətliliyi, müxtəlifliyi, otaqda aydın strukturlaşdırılmış məkanın (fəaliyyət mərkəzlərinin) olması və bu mərkəzlərin stimullaşdırıcı təsiri ilə müəyyən edilir. İnkişafetdirici təlim mühitinə qrup otağının ölçüsü, şəraiti, təhsil prosesini sağlamlığa ziyan vurmada təşkil etməyə imkan verən texnologiyaların istifadəsi aiddir.

3. Psixoloji mühit. Fiziki və psixi sağlamlığının qorunması məqsədi ilə təhsil müəssisəsində uşağın psixoloji rahatlığının səviyyəsi qiymətləndirilir. Uşağı həddən artıq fiziki və idraki yükləməklə onun sağlamlığına zərbə vurma təhlükəsi yarada biləcək amillər keyfiyyət qiymətləndirməsinin mövzudur. Uşağın inkişafına yönəlmiş, məzmunlu, rəngarəng təlim pedaqoji işin keyfiyyətini yüksəldir. Elmdə "psixoloji rahatlıq" ifadəsi aşağıdakıları birləşdirən kompleks məfhum kimi başa düşülür:

- emosional rifah (müsbət emosiyaların üstün olması),

- müsbət “Mən” konsepsiyası (özünüqavrama, özünəmünasibət və özünüqiymətləndirmədə müsbət yanaşma),

- ünsiyyət və əməkdaşlıq zamanı təhlükəsizlik və nailiyyətlər (valideynlər, həmyaşıdlar və müəllimlər tərəfindən uşağın qəbul edilməsi).

Məsuliyyətli peşə mövqeyi, empatiya, uşağı olduğu kimi qəbul etmək, məzmunlu ünsiyyət kimi pedaqoji davranış keyfiyyətli psixoloji mühiti təmin edir.

Məktəbəhazırlıq qruplarında keyfiyyət qiymətləndirməsi qeyd edilən klasterlərə əsaslanaraq, aşağıdakı komponentlərə bölünmüşdür:

1. Təlim mühiti:

1.1. Fiziki mühit;

1.2. Sosial mühit;

1.3. Vaxt bölgüsü

2. Tədris (öyrətmə)

2.1. Planlaşdırma

2.2. Öyrətmə

2.3. Qrupu idarə etmə

2.4. Əməkdaşlıq

3. Uşaq inkişafının izlənilməsi/Dəyərləndirmə

3.1. Müşahidə

3.2. Portfolio

3.3. Dəyərləndirmənin prinsiplərinə riayət

4. Məzmun

4.1. Məktəbəhazırlıq təhsilinin məzmun standartlarına verilən tələblər

4.2. Məzmunun didaktik prinsiplərə uyğunluğu

Keyfiyyət standartları

1. Təlim mühiti

1.1. Fiziki mühit

1.1.1. Yanğın təhlükəsizliyinə riayət (qapalı elektrik naqilləri, tez alışan materialların azlığı, yağınsöndürən alətlərin olması və s.);

1.1.2. Sanitar qovşağı

Qeyd. Qrup otağında əlüzyuyanının olması və onun sazlığı

1.1.3. İşıqlandırma normativlərinin gözlənilməsi;

- 1.1.4. Havalandırma (otağın temperaturu 21- 23 dərəcə arasında);
- 1.1.5. Məşğələ otağının planının uşaqların yaşına və fəaliyyətinə uyğun qurulması;
- 1.1.6. Uşaqların yaşına və fəaliyyətinə uyğun mebellərin istifadəsi;
- 1.1.7. Fəaliyyət mərkəzlərindəki resurslarının əlçatanlığı (resursların uşaqların gözü bərabərliyində və əli çatan məsafədə yerləşdirilməsi);
- 1.1.8. Uşaqların fəaliyyəti zamanı (oyun, tapşırıq, tədqiqat) müxtəlif imkanların yaradılması;
- 1.1.9. Təbiət obyektlərinin kolleksiyası (məs.,daşlar, həşəratlar, toxumlar, yarpaqlar, balıqçulaqları və s.), müşahidə və qulluq üçün canlılar (məs., bitki, kiçik ev heyvanı və s.), təbiətlə bağlı kitablar, oyuncaqlar, təbiət mövzusunda kartoçkalar və s.;
- 1.1.10. Müxtəlif işlərin görülməsi üçün materiallar (ofis ləvazimatları, tikinti materialları, qab-qacaqlar və s.);
- 1.1.11. Təbiətlə bağlı fəaliyyətlər üçün şərait;
- 1.1.12. Sadə ekperimentlərin aparılması üçün şərait (maqnit, böyüdücü şüşə, üzən materiallar və s.)
- 1.1.13. Uşaqların konteyner və stellajlardan müstəqil istifadəsi üçün simvolika və yazılar;
- 1.1.14. Ünsiyyəti stimullaşdırmaq üçün materiallar (oyuncaq telefonlar, barmaq kuklalar və s.)

Qeyd 1: Müqayisə, qruplaşdırma və s. üçün bütün əşyaların sayı, həmçinin su, qum, yonqar, düyü, qarabaşaq kimi materialların həcmi uşağın müəyyən əməliyyatlar (qazma, batırma, doldurma və s.) etməsi üçün kifayət qədər olmalıdır.

Qeyd 2. Keçirilən mövzunu təlimdə daha əhatəli və səmərəli etmək üçün istifadə olunan elektron materiallar əlavə resurs hesab edilir.

Qeyd 3. Təbiətlə bağlı materialları müstəqil tədqiq etmə şəraiti olmalıdır. Materiallar uşaqların bacarıqları və yaxın inkişaf zonası nəzərə alınmaqla yerləşdirilməlidir.

Qeyd 4. Oyuncaqların müxtəlifliyi mütəmadi yerini dəyişməklə və əvəzləməklə təmin edilir.

Qeyd 5. Bu fəaliyyətlər həm qrup otağında, həm də açıq havada reallaşdırılır.

1.2. Sosial mühit

- 1.2.1. Fəaliyyət mərkəzlərində uşaqların əməkdaşlığı və ünsiyyəti üçün şərait;
- 1.2.2. Təlim mühitində böyüklər (müəllim, valideyn və s.) üçün müvafiq şərait;
- 1.2.3. Uşaqlar üçün rahat və ev şəraitinə yaxınlaşdırılmış mühit

1.3. Vaxt bölgüsü

1.3.1. Fəaliyyət mərkəzlərində işlər

1.3.2. Oyun, məşğələ, müstəqil iş, sərbəst fəaliyyət üçün vaxt

Qeyd: Təlim vaxtının müddətindən asılı olaraq, oyunlara 30 dəq. həftə ərzində 2-3 dəfə vaxt ayrılır.

1.3.3. Fəaliyyətlərin məntiqi ardıcılığı;

1.3.4. Mərkəzlərdə uşaqlarla təlimin müddəti;

Qeyd: Qum və su ilə fəaliyyət həftədə min. 2 dəfə, 30 dəq. məqsədə uyğundur.

1.3.5. Fəaliyyətlərdə vaxt bölgüsünə riayət

Qeyd: Müəllim bilməlidir ki, uşaqların mərkəzlərə alışması və onlardan səmərəli istifadəsi üçün vaxt lazımdır.

2. Tədris (öyrətmə)

2.1. Planlaşdırma

2.1.1. İllik (perspektiv) planlaşdırmanın mövcudluğu

Qeyd 1. Müəllimin vaxtının yazı-pozuya deyil, işin daha səmərəli qurulmasına sərf edilməsi perspektiv planın müəllimin özü tərəfindən hazırlanmasını şərtləndirir. Planda standartlar, **məşğələ, mövzu, inteqrasiya, saat və tarixin** qeyd edilməsi məqsədə uyğundur.

2.1.2. Cari planlaşdırmanın mövcudluğu

Qeyd 2. Cari planlaşdırmada **tarix, standart, mövzu, məqsəd, iş forması, iş üsulları və resursların** qeyd olunması məqsədəuyğundur.

2.1.3. İnkişaf sahəsi daxilində və inkişaf sahələri arasında inteqrasiya;

2.1.4. Planlaşdırmada uşaqların YİZ-inin nəzərə alınması;

2.1.5. Perspektiv və cari planın bir-biri ilə uzlaşması

Qeyd 3. Məşğələ zamanı perspektiv və cari planlaşdırma müəllimdə olmalıdır

Qeyd 4. Cari planlaşdırma deyərkən həftəlik planlaşdırma nəzərdə tutulur.

2.1.6. Planlaşdırmada ardıcılıq prinsiplərinə riayət

Qeyd 5. Ümumidən və xüsusiyyə, sadədən mürəkkəbə doğru planlaşdırılmalıdır.

2.2. Öyrətmə

2.2.1. İnkişaf sahələrinin (fiziki inkişaf, sağlamlıq və təhlükəsizlik, idrak, estetik və yaradıcı, sosial-emosional) standartlarına əsasən, uşaqlarda bilik, bacarıq və vərdişlərin formalaşdırılması;

2.2.2. Uşağın müstəqillik tələbatı ilə öyrətmə prosesi arasında balans

Qeyd 6. Məs., uşaq rəsm çəkdikdən sonra müəllim onun əl işini müzakirə edərək ünsiyyətə, nəticə çıxarmağa təşviq edir. Amma uşağın qurduğu qalanın (kubiklərdən və ya başqa

materiallardan) dayanıqlı olub-olmamasını uşağın özünün anlaması üçün imkan yaradır, ona müdaxilə etmir.

2.2.3. Təlimin hər bir uşağın yaxın inkişaf zonasında qurulması

2.2.4. Tədris planına əsasən mövzuları müxtəlif tərəfdən açmağa imkan yaradan resurslardan istifadə

2.2.5. Şifahi nitqin yazılı nitqlə əlaqələndirilməsi

Qeyd 7. Müəllim qrupdakı bütün əşyaların adını yazır, qrafik imladan istifadə edir, uşaqlarla birlikdə ediləcək fəaliyyəti sxemləşdirir və uşaqlara ucadan oxuyur, uşaqları öz adlarının yazılışı ilə tanış edir və s.

2.2.6. Manipulyativ və materiallardan məzmunu uyğun istifadə;

2.2.7. Böyük və kiçik motorikanın inkişaf etdirən oyun və tapşırıqlar;

2.2.8. Boyamaq, rəngləmək, qələm tutmaq texnikalarının öyrədilməsi;

2.2.9. Qum və su ilə müxtəlif fəaliyyətlərin aparılması

Qeyd 8. Suya köpük qatılır, qum, düyü və ya başqa dənəvər materiallarla əvəzlənir və s.

2.2.10. Müvafiq məşğələnin strukturuna riayət

Qeyd 9. Məs., musiqi məşğələsi dinləmə, ritmik hərəkətlər, mahnı oxumaq, musiqi alətlərində ifa, musiqi savadı elementi ilə tanışlıq kimi fəaliyyətləri nəzərdə tutur. Eyni zamanda musiqi məşğələsində uşaqların müstəqil yaradıcılığına fikir verilir. Məs., uşaqlara tanıdıqları melodiya yeni sözlər qoşmağı təklif etmək olar, onlar rəqs və ya səhnələr qura bilərlər.

Qeyd 10. Fiziki mədəniyyət məşğələsi **hazırlayıcı, əsas və tamamlayıcı** hissələrə ayrılır. Hazırlayıcı hissəyə isinmə hərəkətləri, əsas hissəyə ümuminkişafetdirici hərəkətlər, hərəkətli oyunlar, yarışlar, tamamlayıcı hissəyə sakit oyunlar, nəfəsbərpaedici hərəkətlər aiddir.

2.2.11. Layihələrlə iş bacarığının formalaşdırılması.

Qeyd 11. Məktəbhazırlıq qrupundakı uşaqlara layihələrdə işləmək vərdişini formalaşdırmaq üçün müəllim bir layihənin üzərində bir neçə gün və mərhələli işləmək şəraiti yaradır. Məs., Novruz layihəsi - uşaqlara tapşırıq vermək olar ki, birinci mərhələdə Novruzun hansı fəsilə olmasını tapsınlar və həmin fəslin şəklini çəksinlər. Bunun üçün qrupla hər gün 10 dəq. təlimat, yadasalmalar edilir sonra isə uşaq müstəqil araşdırma aparır. Hər gün araşdırmaları müəllim müzakirə edir və istiqamətləndirir. 2-ci mərhələdə isə Novruzda olan personajları (Kosanı necə görürsünüz?) və musiqini tapmaq və s.) tapşırığını verir. Layihənin materialları saxlanılır və tədbirlərdə istifadə edilir. Bu tədbirə hazırlıqda uşaqların da yaradıcı qatqısını təmin edir.

2.3. Qrupu idarə etmə

2.3.1. Oyunlar, keçidlər, qaydalar və s. yollarla qrupun idarə edilməsi;

Qeyd: Keçidlər – mərkəzlərdə uşaqların fəaliyyətinin növbəti mərhələyə keçməsinə əlaqə yaradır. Hər bir keçid bir nümunə ilə verilir. Seçilmiş keçid həmişə eyni şəkildə başlamalı və bir neçə qısa fəaliyyətdən ibarət olmalıdır, sonra hər dəfə eyni şəkildə sona çatmalıdır. Keçidlər müəllimin yaradıcılığından asılı olaraq müxtəlif siqnallarla - söz, mahnı, səs və s. ilə həyata keçirilir.

2.3.1. Münaqişənin qarşısının alınması və idarəsi üçün tədbirlər (qayda, keçid və simvolların istifadəsi);

Qeyd 1: Müəllim uşaqları qrupun qaydaları və fəaliyyət mərkəzləri ilə tanış etməli və təlimatlandırmalıdır.

Qeyd 2: Qaydalar uşaqlara əvvəlcədən deyilir, sadə və anlaşılqı şəkildə izah edilir, hamı tərəfindən riayət edilir. Qaydalar cəlbədar və azsaylı olmalıdır.

Qeyd 3: Müəllim uşaqların müstəqil fəaliyyəti üçün simvolikadan (markirovka, yazılar, rəqəmlər) istifadə edir.

2.3.2. Münaqişələrin uşaqlar tərəfindən müstəqil həll edilməsinin təşviqi;

Qeyd: Müəllim uşağı fəal şəkildə problem və münaqişələrin həllinə cəlb edir, problemləri ifadə etməyə, həlli yollarını axtarmağa istiqamətləndirir.

2.3.3. Uşaqda müstəqillik və ona dəstəyin balansının saxlanması;

Qeyd: Müəllim qrupdakı işgüzar səs-küyü (hərəkətli oyunlar, müzakirə, gülüş zamanı yaranan səs-küy) boğmur.

2.3.4. Gün rejimi, plan və improvizə arasında balans;

2.3.5. Fərdi ehtiyac və maraqların ödənilməsi üçün gün rejimində variativlik;

2.3.6. Uşaqların fəaliyyət mərkəzlərində işləmək həvəsinin dəstəklənməsi;

2.3.7. Mərkəzlərdə uşaqların səmərəli fəaliyyəti üçün onların say bölgüsü;

Qeyd: Müəllim əvvəlcədən hər mərkəz üçün plan qurmalıdır.

2.3.8. Fəaliyyət mərkəzlərində resursların vaxtaşırı dəyişilməsi;

2.4. Əməkdaşlıq

2.4.1. Uşaqlar və böyüklər arasında əməkdaşlıq;

2.4.2. Başqa mütəxəssisin dəstəyi;

2.4.3. Oyunsonrası müzakirələrin aparılması;

2.4.4. Ünsiyyətin stimullaşdırılması, dinləmək və danışmaq arasında balans

Qeyd: Müəllim uşaqların yaşını və potensialını nəzərə alır, düşünmə üçün vaxt verir, sualı və son cümləni təkrarlamasını gözləyir və ya yadına salır, fikrini ifadə etməyə dəstək olur.

2.4.5. Uşaqlarda emosional intellektin formalaşmasına, empatiya və s. hislərin inkişafına şəraitin yaradılması;

2.4.6. Məşğələ və tədbirlər zamanı uşaqların yaradıcılığına yer ayrılması

3. Uşaq inkişafının izlənməsi/Dəyərləndirmə

3.1. Müşahidə

3.1.1 Müəllim müşahidəsi əsasında təlim fəaliyyətinin planlaşdırılması;

3.1.2. Müşahidə və müsahibə zamanı uşaqların ehtiyaclarının, yaş imkanlarının nəzərə alınması;

3.1.3. Valideynlərin uşaq haqqında müşahidəsinin öyrənilməsi;

Qeyd: Bu, Məktəbəqədər təhsilin proqramında (kurikulumda) tərbiyəçilərin ən mühüm funksiyalarından biridir, şifahi və ya yazılı formada həyata keçirilir. Müşahidələr sistemativ aparılmalıdır. Sistemativ yanaşma uşaqların müəyyən müddət ərzində bir çox fərqli fəaliyyətlərdə iştirakı zamanı onların inkişafının izlənməsinə imkan yaradır.

3.2. Portfolio

3.2.1. Portfolioda sənədlərin xronoloji ardıcılığı;

3.2.2. Portfolioda sənədlərin təsnifatı;

Qeyd: Uşaq inkişafının xronoloji izlənməsi vasitəsidir və bura təsviri və ya gündəlik qeydlər, iş nümunələri, ailə məlumatları, yaş və inkişaf səviyyəsi cədvəlləri, inkişafa dair hesabat aiddir. İlin əvvəlində aparılan diaqnostik qiymətləndirmənin də portfolioda yerləşdirilməsi məqsədəuyğundur.

3.3. Dəyərləndirmənin prinsiplərinə riayət

3.3.1.Dəyərləndirmənin uşaqların bilmədiklərini və ya bacarmadıqlarını aşkar etməyə deyil, bilik və bacarıqlarını göstərməyə xidmət etməsi;

3.3.2.Dəyərləndirmənin müsbət emosional şəraitdə aparılması;

3.3.3. Dəyərləndirmənin müxtəlif formalı dəlillərə əsasən vaxtaşırı aparılması;

3.3.4. Hər bir uşağın xüsusi ehtiyaclarına, öyrənmə üsuluna və inkişaf mərhələsinə həssaslıqla yanaşılması;

3.3.5. Uşağın mövcud və əvvəlki nəticələri arasında müqayisə aparılması;

3.3.6. Uşağın valideynləri ilə mütəmadi əlaqə saxlanması;

3.3.7. Hər bir uşağın nailiyyətlərinin müntəzəm izlənilməsi.

Qeyd: Dəyərləndirmə zamanı uşağın yalnız aktual zonası deyil, yaxın inkişafı da nəzərə alınmalıdır.

4. Məzmun

4.1. Məktəbəhazırlıq təhsilinin məzmun standartlarına verilən tələblər

4.1.1. Məktəbəqədər təhsil haqqında Qanunda qeyd edilən keyfiyyətlərin formalaşmasının təmin edilməsi;

4.1.2. Cəmiyyətə sosial uyğunlaşma, kollektiv daxilində birgə fəaliyyət və ünsiyyət mədəniyyəti;

4.1.3. Müstəqillik, məsuliyyət və cavabdehlik, özünə inam və iradəlilik;

4.1.4. Müşahidə etdiklərinə münasibət bildirmək, qərar qəbul etmək və müstəqil öyrənmək;

4.1.5. Təbiətə və insanlara həssas münasibət, özünün və digərlərinin hüquqlarına hörmət etmək;

4.1.6. Estetik dünyagörüşü, nitq, təsvir və tərtibat bacarıqları;

4.1.7. Sağlamlığın qorunması istiqamətində gigiyenik tələblərə riayət etmək

4.2. Məzmunun didaktik prinsiplərə uyğunluğu

4.2.1. nəticəyonümlük

4.2.2. şəxsiyyətyönümlük

4.2.3. uşaqyönümlük

4.2.4. inkişafyönümlük

4.2.5. tələbyönümlük

4.2.6. varislik

4.2.7. inteqrativlik

4.2.8. azərbaycançılıq və dünyəvilik

Məktəbəhazırlıq qrupunda təhsilin keyfiyyətinin qiymətləndirməsi aləti

Qeyd: Burada "Məzmun" bölməsi nəzərdə tutulmamışdır. Belə ki, həmin bölmə mövcud kurikulumun qiymətləndirməsi üzərində aparılır və məktəb praktikasında istifadəsi mümkün deyil.

Təlim mühiti						
Meyarlar		əla	yaxşı	orta	zəif	yoxdur
	yanğın təhlükəsizliyi					
	sanitar qovşağı					

Fiziki mühit	işıqlandırma					
	havalandırma					
	məşğələ otağının uşaqların yaşına və fəaliyyətinə uyğunluğu					
	mebellərin uşaqların yaşına və fəaliyyətinə uyğunluğu					
	fəaliyyət mərkəzləri					
	manipulyativ əşya və materiallar					
	təbiət obyektlərinin kolleksiyası/canlılar guşəsi					
	ictimai həyatı əks edən materiallar					
	nitqin inkişafı üçün resurslar					
	riyazi biliklərin praktikada istifadəsi üçün resurslar					
	zaman anlayışını inkişaf etdirən resurslar					
	məkan anlayışını inkişaf etdirən resurslar					
	resursların məzmununa uyğunluğu					
	fəaliyyət mərkəzlərindəki resurslarının əlçatanlığı					
Sosial mühit	fəaliyyət mərkəzlərində uşaqların əməkdaşlığı və ünsiyyəti üçün şərait					
	təlim mühitində böyüklər (müəllim, valideyn və s.) üçün müvafiq şərait					
	uşaqlar üçün rahat və ev şəraitinə yaxınlaşdırılmış mühit					
Vaxt bölgüsü	fəaliyyət mərkəzlərində işlər üçün (oyun, müstəqil iş, qrup fəaliyyəti, sərbəst fəaliyyət və s.) vaxtın ayrılması					
	fəaliyyətlərin məntiqi ardıcılığı					
	fəaliyyətlərdə vaxt bölgüsünə riayət (məşğələlərarası fasilə daxil olmaqla)					
Tədris (öyrətmə)						
Meyarlar		əla	yaxşı	orta	zəif	Yoxdur
	Perspektiv plan					

Planlaşdırma	Cari plan					
	Qrupdakı hər bir uşağın aktual zonası nəzərə alınaraq, YİZ müəyyənləşdirilmiş və plan qurulmuşdur					
	Təlim fəaliyyətinin tədricən mürəkkəbləşməsi nəzərdə tutulur					
	İnkişaf sahəsi daxilində inteqrasiya					
	İnkişaf sahələri arasında inteqrasiya					
	Ardıcılıq prinsiplərinə (məntiqi, xronoloji) riayət edilir.					
Öyrətmə və idarəetmə bacarığı	Müəllim manipulyativ əşya və materiallardan məzmunu uyğun istifadə edir.					
	Müəllim kiçik və böyük motorikanın inkişafı üçün müxtəlif oyun və tapşırıqlar verir.					
	Mövzuların müxtəlif tərəfdən açılmasına imkan verən resurslardan istifadə edir.					
	Uşaqda özünəxidmət verdişinin formalaşması üçün oyun-tapşırıqlar və müstəqil işlər verir.					
	Şifahi nitqin inkişafı üçün müxtəlif üsullardan istifadə edir					
	Şifahi nitqlə yazılı nitqi əlaqələndirmə bacarıqlarını formalaşdıran fəaliyyətlərdən istifadə edir.					
	Məkan və zaman anlayışlarının inkişafı üçün oyunlar keçirir.					
	Uşaqlarda təbiət hadisələrini müşahidə etmək və münasibət bildirmək verdişi formalaşdırır.					
	Uşaqlarda özünü və ətrafını təqdim etmək və münasibət bildirmək verdişini formalaşdırır.					
	Musiqi məşğələsinin strukturuna riayət edir.					
	Fiziki mədəniyyət məşğələsinin strukturuna riayət edir.					
Təsviri fəaliyyətin müxtəlif növündən istifadə edir.						

	Qələm, boya, fırça, qayçı və s. istifadə texnikalarını öyrədir.					
	Hər bir uşağın YİZ-ini nəzərə alaraq bacarıqlarını inkişaf etdirir.					
	Uşaqların fəaliyyət mərkəzlərində işləmək həvəsini dəstəkləyir.					
	Uşaqların müstəqil və qrup oyunlarına şərait yaradır.					
	Fəaliyyət mərkəzlərində uşaqların səmərəli işi üçün düzgün say bölgüsünü aparır.					
	Uşaqlarda müstəqil fəaliyyət vərdişləri formalaşdırır.					
	Münaqişənin qarşısının alınması və idarəsi üçün tədbirlər görür (qayda, keçid, simvoldan istifadə və s.).					
	Uşaqlarda tədqiqat vərdişləri formalaşdırır.					
	Fəaliyyət mərkəzlərində resursları vaxtaşırı dəyişir.					
	İnkişaf sahələrinin (fiziki inkişaf, sağlamlıq və təhlükəsizlik, idrak, estetik və yaradıcı, sosial-emosional) standartlarına əsasən, uşaqlarda bilik, bacarıq və vərdişlər formalaşdırır.					
Əməkdaşlıq	Müəllim uşaqlar və böyüklər arasında əməkdaşlığın inkişafını təmin edir.					
	Müəllim açıq suallardan istifadə etməyə meyllidir.					
	Müəllim oyun və fəaliyyətləri uşaqlarla müzakirə edir.					
	Uşaqlara müşahidə etdiklərini, münasibətini, dinləyib-anladığı fikirləri öz sözləri ilə deməyə şərait yaradır.					
	Başqa mütəxəssisin dəstəyindən istifadə edir (uşaqların yaşdıları, müəllim və digər təhsilverənlərlə)					

	Öyrənmə prosesində müstəqillik ilə müdaxilə arasında balans saxlayır					
	Ünsiyyəti stimullaşdırır, dinləmək və danışmaq arasında balans qoruyur, Uşaqların yaşını və potensialını nəzərə alır.					
	Məşğələ və tədbirlər zamanı uşaqların yaradıcılığına yer ayırır.					
	Uşaqların layihə üzərində ardıcıl və mərhələli şəkildə işləməsinə şərait yaradır.					

Uşaq inkişafının izlənilməsi/Dəyərləndirmə

<i>Meyarlar</i>		əla	yaxşı	orta	zəif	yoxdur
Portfolio	Mütəmadi müşahidədən istifadə edilir.					
	Müsahibə zamanı uşaqların ehtiyacı nəzərə alınır, valideynlər ilə bölüşülür.					
	İnkişaf cədvəlləri (yeni diaqnostik qiymətləndirmə, formativ qiymətləndirmə, yekun inkişafa dair hesabat) işlədilir.					
	İş nümunələri toplanılır və xronoloji təsnifatlandırılır.					
Dəyərləndirmənin prinsiplərinə riayət	Uşaqların bilmədiyini və bacarmadığını deyil, onların nə bildiyini və nə bacardığını qeyd edilir.					
	Uşaq başqaları ilə deyil, özü ilə müqayisə edilir.					
	Uşaqların inkişaf dinamikası mütəmadi izlənilir.					
	Uşağın hər tərəfli inkişafı dəstəklənir.					